

ПЕРЕДМОВА

*Тацій В. Я.,
д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Міжнародна наукова конференція «Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні», що проводиться за ініціативою кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та завдяки організаційним зусиллям нашого Університету, Національної школи суддів України, Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України та громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права», є унікальною в своєму роді. І ця унікальність, незвичність, нестандартність не в глибині доповідей чи якості дискусій на конференції, а в умовах, у яких проводиться цей захід, його тематиці й меті.

Страшна біда прийшла на нашу землю. Прийшла не сьогодні, а ще 8 років тому назад. Сусідня держава, стосовно якої ми так довго вірили в дружбу, у спільне минуле і, що головне, у спільне майбутнє, виявилася підлим і підступним агресором. Вісім років тому вони загарбали наш Крим і частину нашого Донбасу, впродовж усіх цих років вели проти нас «гібридну» війну, яку цьогоріч 24 лютого перевели у широкомасштабну фазу. Й ось уже третій місяць вся наша країна, увесь наш народ живе в умовах повномасштабної війни, відважно і непохитно захищаючи свої цінності від агресора.

Війна поставила нові завдання перед державою, суспільством, окремими їхніми інституціями і верствами. І перед нами – ученими-юристами – поставили виклики щодо забезпечення належного правового реагування тих суспільних відносин, яких ми не знали до війни. Саме це й обумовило унікальну тематику нинішнього конференції, що присвячена «Кримінально-правовим відповідям на виклики воєнного стану в Україні». Ще декілька років тому ми й помислити не могли, що будемо присвячувати наші наукові заходи таким темам.

Так само, як свого часу ми не надто замислювалися над проблематикою кримінальної відповідальності за військові злочини, злочини проти міжна-

родного миру та правопорядку. Я пам'ятаю, що коли ми працювали над проектом нині чинного КК України (а це були ще 1990-ті роки), то положення про військові і воєнні злочини, фактично перенесли з КК 1960 року майже без змін чи з мінімальними змінами. Дійсно, ніхто з нас тоді й помислити не міг, що колись ми доживемо до того часу, коли Україна знаходитиметься в стані війни, коли злочини будуть вчинятися в умовах воєнного стану, коли постане проблема практичної кваліфікації порушення законів і звичаїв війни тощо.

І ось сьогодні життя актуалізували всю цю проблематику. Агресивна війна, розв'язана Росією проти України і Українського народу, висунула цілу низку викликів і перед кримінальним правом.

Передусім – це проблематика кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинюваних в умовах воєнного стану. І йдеться не лише про кримінальні правопорушення, які можуть бути вчинені лише під час війни (наприклад, порушення законів і звичаїв війни, застосування зброї масового зниження тощо), але й про так звані «загально кримінальні» діяння, що є злочинами і в мирний час, але вчинення яких в воєнний час значно підвищує їхню суспільну небезпечність.

Крім того, це і проблеми новелізації кримінального законодавства України, що відбувається і ще буде відбуватися за час війни. З 24 лютого й до сьогодні уже прийнято і набуло чинності 12 законів, якими до КК України внесено декілька десятків змін. У тому числі запроваджено (криміналізовано) декілька нових складів кримінальних правопорушень, посилено караність тих, що й раніше існували, змінені кваліфікуючі ознаки окремих кримінальних правопорушень, з'явилися нові обставини, що виключають кримінальну відповідальність за правомірне заподіяння ворогові шкоди тощо. Ще декілька десятків законопроектів про внесення змін до КК за час війни були зареєстровані у Верховній Раді й наразі знаходяться на різних етапах розгляду Парламентом.

Нарешті, ми не повинні забувати й про механізми реалізації кримінальної відповідальності тих, хто на нашій землі і проти нашого народу вчиняє агресію, геноцид, порушення законів і звичаїв війни, інші злочини проти миру й безпеки людства. Пам'ятаємо, що такі механізми можуть бути і будуть не лише національними, а й міжнародними. Я не знаю, та й ніхто наразі не знає, чи буде це процес у Міжнародному Кримінальному Суді, чи будуть це спеціальні військові Трибунали на зразок Нюрнберзького. Але всі ми твердо впевнені, що жоден злочинець не уникне кримінальної відповідальності за свої діяння і вже сьогодні ми маємо обговорювати і утверджувати наукове підґрунтя для цього.

Всі ці і низка інших викликів, які перед кримінальним правом, поставила війна, є предметом обговорення учасників цієї наукової конференції. Я щиро дякую колегам з моєї рідної кафедри кримінального права, які ініціювали й організували проведення цього вкрай своєчасного й актуального наукового заходу. Він є одним з перших таких заходів в Україні і, я переконаний, цілком може стати початком цілої серії круглих столів з проблематики воєнного кримінального права, які може організувати наша кафедра. Я щиро дякую всім науковцям, які попри складнощі військового стану знайшли можливість долучитися до участі в роботі нинішнього круглого столу. Я щиро зичу всім нам сьогодні плідної роботи, а на прийдешнє – нашої якнайшвидшої перемоги у війні, миру, щастя й добробуту!